

Hoogelaandsters en Westerwoolds

Hoogelaandsters

Author : B. Dijkstra, and others

Year : 2022

Number: Wikipedia Q2484953

t Hoogelaandsters (ook: Noordgrunnegs) is n Nedersaksisch dialekt dat proat wordt opt Hoogelaand, t noordelke dail van t provìnzie Grunnen. t Toalgebiet van t Hoogelaandsters wordt begrènz't deur stad Grunnen ien t zuden, t Rietdaip ien t zuudwesten, t Lauwersmeer ien t noordwesten, t Wad ien t noorden, de Ems ien t noordoosten en t Damsterdaip ien t zuudoosten. De steden Delfziel en t Daam, dij t aan t noordelke zied van t Damsterdaip liggen (opt Hoogelaand dus), heuren toalkundeg bie t Oldambtster dialektgebied.

t Hoogelaandsters wordt tegenswoordeg proat deur om en bie 55.000 minsken en is ain van dialekten die bie een bult minsken leeft van Grunnen. Doch minsken die het proaten wordt stoaregaan minder, omreden dat maisten oet oldern bestait.

t Hoogelaandsters wordt over t algemain zain as t maist karakteristieke dialekt van Grunnen, dat der ien zien beste vörm proat wordt. Dat komt middelkerwies deurd'at ien t Hoogelaands de typisch Grunnegse twaiklanken "ai" en "ou" hail veul veurkommen, bievueurbeeld ien "kouk" en "stain". Woorden dij ien t Veenkelonioals nait zo bruukt worden, worden dit ien t Hoogelaandsters voak wel. Bievueurbeeld Veenkelonioalse woorden "eeuw", "vieren" en "moe" binnen ien t Hoogelaandsters "aiw", "vaaiern" of "vijern" en "mou(der)". Bie n enquête oet 1991 wuir deur maisten van ondervroagden t Hoogelaandsters aanwezen as t "beste" Grunnegs.

Westerwoolds

Author : B. Dijkstra, and others

Year : 2022

Number: Wikipedia Q487881

t Westerwoolds is ein van de subdialekten van t Grönnegs en wodt up Westerwoolde snakt. t Is t meist Duutsek dialekt van Grönnen. t Heft Drèntse en Emslaandse invlouden. t Wodt binao nich meer snakt, man olle mènzen oet Zèlmg, Vlagtwedde en Onstwedde deit dat noch wol. Ok in Traopel hef t dialekt noch wat Westerwooldse invlouden, man daor wodt vandaog veelal Veenkeloniaols praot. Tusken de dialekten in de Westerwooldse dörpen bestaot ok noch weder onderscheiden.

t Westerwoolds heft laank bestaon as zulfstandeg dialekt deur zin isoleerde liggen. In de Middeleuwen waar Westerwoolde umrinkt deur t Boertanger Moor. t Gaf allendeg twee deurgangen: eine bi Traopel en eine bi Boertang. Daordeur is Westerwoolde bit de 17. eiuw immer n appaarte heerlekheid west en heurde bestuurliik doe noch bi Muunster. Tegenwoordeg wodt Westerwoolds zein as n Grönnegs dialekt, wiel t haost nich meer snakt wodt.

In tegenstellen tou de annere Grönnegse dialekten, is t Westerwoolds nich deur t Freis beinvlood. De letste eiuwen is t Westerwoolds stark beinvlood deur t Grönnegs. t Westerwoolds is van oerspronk n Veels dialekt. t Oerspronkelike Westerwoolds daarf dan ook nich indeild wodden bi t Grönnegs, man mout indeild worden bi t Veels, presiezer zein bi de westelike dialekten, waar ok t Emslaands, Twènts en t Drènts bi heuren deit. Deur de grote invlood van de anner Grönnegse dialekten, daarf t Westerwoolds noe ok bi t Grönnegs indeild wodden, aal is nich elke taolkundege t hier mit eins.

t Gebiet waar as vrouger t Westerwoolds snakt wodde, bestun oet t ganze gebiet tusken de twee moren in. Annars zègd is dit de olle zaandtoenge dei van Traopel tot aan Bewoolde luip. Dodestieds was Traopel t meist isoleerd, deurdat t aan drei zieden deur t moor umrinkt was en daor wordde dan ok t meist van t Grönnegs ofwiekende dialekt snakt. In Bennewoold en Vreiskeloo wodde n overgaanksdialekt en t dialekt van Wedde wodt meistentieds as t begunpunt van t Westerwoolds zein.

Sunt de ontginnen van t Boertangermoor het t Westerwoolds veel to lieden had. Veuraal t Veenkeloniaols het n grode stempel up t Westerwoolds zet en vandaog an n dag ken man den ok nich meer echt van n Westerwoolds dialekt in Westerwoolde praoten. Nog n enkelde olle man of vraauw praot noch old Westerwoolds, man umdat de meiste anner luu dat nich verstaot, past zi zuk ok vaak an en praot Veenkeloniaols.

t Gebied waar as dizze enkelte ollen woont besteit oet de dörpen Traopel, Zèlng, Onswedde, Boertang, Wedde en aalns daortusken. In tegenzats to de rest van Grönnen, kende Westerwoolde vrouger veul onnerscheid tusken de dörpen, in tids dat in de rest van Grönnen zuk meer streekdialekten oentwikkeld haart. Zo zee man vrouger in Traopel "wi weert", in Zèlng "wi wordde" en Bleiem "wi wörren". In Traopel zee man "wi zint", in Onstwedde "wi zunt", in Zèlng "wi bint" of "wi bunt" en in Bleiem "wi bint" of "wi binnen". Ok an dizze dialektverglieken zugt man dat Traopel vrouger t meist "konservatief" pruit, of t meist Duutseg.

n Westerwooldse schriever waar J. H. Neuteboom, eigentlich de einegste Westerwooldse schriever van belaank. Obwool de weerde en authensiteit van zin waark deur verscheidene taolkundegen betwievelt wodt, priest Heeroma hum in t bouk an as n weerdege literère schriever dei t Westerwoolds wizzelk wol goud beheerst hebben zol. Literère teksten zint ja vaak anners as de spreektaol. Neuteboom gebroekte net as G. Teis leiver ao as oa. Zi zolt wizzelk kontakt mit einander had hebben en einander up dei schriefwies meugelk ok beinvlood hebben.

De kenmaarken van t oolde Westerwoolds verschilt staark van de anner Grönnegse dialekten. Zo as al nuimd, kwam dit deur de isoleerd liggen van t gebiet. Zugt t gedeilte Westerwoolds van de Grönnegse taolwiezer veur n overzicht van typische Westerwooldse eigensheden.

t Westerwoolds is sunt de ontginnen van de veengebieden veur t grootste gedeilte saomensmelt mit de umringen dialekten, mit naome t Veenkeloniaols. Hierdeur zol man zèggen kennen, dat der twee dialekten praot wodt in Westerwoolde, t Oold-Westerwoolds en t Nei-Westerwoolds. t Nei-Westerwoolds is den t dialekt dat man krigt wen t Oold-Westerwoolds en t Veenkeloniaols saomensmelt.

De eine kenmaarken, zo as de oetgank up -t bie aal meervoldsvörms en de Duutsege woorden as 'nich', verdwient almaol. Anner kenmaarken blieft, zo as de u in stee van o, zo as in 'op' en 'schot' ('up' en 'schut') wordt noch immer behoolden.